

Asia: VN/796/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta (varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelu)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitteluun liittyvästä laista naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta (tasa-arvolaki).

Ehdotukset ja niiden vaikutukset

On tärkeää varmistaa, että kaikenikäisillä lapsilla sukupuolesta riippumatta on samat mahdollisuudet ja yhtäläiset oikeudet. NYTKIS katsoo, että varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelulla voisi olla myönteisiä vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon. NYTKIS pitää tärkeänä, että tasa-arvoa edistävät ja lapsia tasa-arvoisesti kohtelevat toimintatavat sekä parempi sukupuolitietoisuus tulisivat arkiseksi osaksi varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatus on naisenemmistöinen ala eli varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelu ja sen teettämä lisätöy koskettaa mitä suurimmissa määrin naisia. Varhaiskasvatuksessa kärsitään jo tällä hetkellä työvoimapulasta, joten riittävät resurssit tasa-arvosuunnittelulle on taattava.

Varhaiskasvatuslaki nykyisellään sisältää yleisen sukupuolten tasa-arvon edistämisen tavoitteen, mutta nykyistä sääntelyä ei voida katsoa riittäväksi tasa-arvon edistäjäksi ja takaajaksi varhaiskasvatuksessa. Tasa-arvosuunnittelu voi olla yksi pätevä työkalu käytännön tasa-arvotyön toiminnan ja sukupuolitietoisemman kasvatuksen tueksi varhaiskasvatuksessa sekä tärkeä askel järjestelmällisen tasa-arvotyön tekemiselle ja tasa-arvon edistämiseksi jo varhaislapsuudesta lähtien.

NYTKIS korostaa, että suunnitteluvaihe ja varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitelma itsessään eivät kuitenkaan automaattisesti takaa tasa-arvoisempaa ja sukupuolitietoisempaa

varhaiskasvatusta – riskinä on, että tasa-arvosuunnitelma jää paperiksi muiden joukkoon. Jotta varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelu saadaan nivottua osaksi varhaiskasvatuksen toimintaa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti, vaatii se toimenpiteitä varhaiskasvattajien koulutukseen sekä resursseja itse työn tekemiseen. Siten varhaiskasvatuksen ammattilaiset voidaan valmistaa suunnitelmalliseen tasa-arvotyöhön ja tasa-arvon edistämiseen.

Sosiaali- ja terveysministeriö selvitti vuonna 2016 sukupuolten tasa-arvon edistämistä varhaiskasvatuksessa: selvityksessä korostetaan sukupuolten tasa-arvon toteutumisen vaativan pysyviä rakenteita niin varhaiskasvatuksessa kuin muuallakin yhteiskunnassa. Varhaiskasvatuksen kontekstissa tasa-arvotyön rakenteet liittyvät esimerkiksi sukupuoleen ja sen moninaisuutta koskeviin puhetapoihin, asenteisiin, tekoihin ja toimintatapoihin sekä varhaiskasvatusyksiköissä käytössä oleviin arkipäiväisiin esineisiin, kuten leluihin ja kirjoihin. Näillä kaikilla on vaikutuksia lapsiin – varhaiskasvatuksen rakenteita ei siis muuteta pelkällä suunnitteluvetoisuudella.

Kuten esityksessä todetaan, osassa varhaiskasvatusyksiköissä on tasa-arvo-osaamista ja tasa-arvosuunnitelmia on tehty jo ilman laissa määritettyä suunnitteluvetoisuutta. NYTKISin näkemyksen mukaan tasa-arvolain muutoksen ja varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelun myötä on mahdollista aikaansaada ja tukea sukupuolitietoisempaa varhaiskasvatusta. Sen kautta olisi mahdollista turvata lapsille iästä ja sukupuolesta riippumatta yhtäläiset mahdollisuudet sekä yhtäläinen kasvu- ja kehitysympäristö.

NYTKIS kuitenkin kysyy, millä resursseilla, osaamisella ja koulutuksella varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelu toteutetaan. HE:n mukaan jokaisen varhaiskasvatuksen opetushenkilökuntaan kuuluvan tulisi jollain tavoin osallistua tasa-arvosuunnitelman laatimiseen (s. 6) – miten tämä toteutetaan, jos varhaiskasvattajien koulutukseen ei ole sisällytetty tasa-arvo-osaamista? NYTKIS ei pidä riittävänä HE:ssä esitettyä vaatimusta siitä, että kaikki varhaiskasvatuksen opetushenkilökunnasta osallistuvat suunnitteluvaiheeseen, vaan jokaisen olisi osallistuttava myös päivittäiseen tasa-arvotyöhön ja tasa-arvosuunnitelman toimeenpanoon. HE:ssä vähimmäisvaatimuksena esitetään tasa-arvosuunnitelman laatimista ja henkilökunnan yhteistä keskustelua (s. 6). NYTKISin näkemyksen mukaan tämä tuskin riittää, mikäli henkilökunnalla ei ole esim. sukupuolten tasa-arvoon, sukupuolen moninaisuuteen ja sukupuolitietoiseen kasvatukseen liittyvää osaamista.

NYTKIS pitää tärkeänä, että varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitelma sisältää selvityksen ja kartoituksen varhaiskasvatuksen tasa-arvon nykytilanteesta sekä tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi. HE:n mukaan tasa-arvosuunnitelmia olisi lähtökohtaisesti päivitettävä vuosittain (s. 6) sekä arvioitava tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteutus ja tulokset. NYTKIS painottaa, ettei keskiössä tulisi kuitenkaan olla tasa-arvosuunnitelma ja asiakirja itsessään, vaan painopisteen tulee olla tasa-arvosuunnitelmaan kirjattujen konkreettisten toimenpiteiden edistämisessä ja toteuttamisessa.

HE:n mukaan kuntien on tiedotettava päiväkotia tasa-arvosuunnitelman laatimisvelvoitteesta sekä tehtävä seurantaa (s. 6). Jotta tasa-arvosuunnitelmat tulevat päivitettyiksi, tasa-arvoista

varhaiskasvatusta edistetään konkreettisesti ja toimia seurataan aktiivisesti, on lisääntyvän hallinnollisen työn lisäksi taattava riittävät resurssit varhaiskasvatuksen työntekijöiden koulutukseen. HE:ssä esitettyjen arvioiden mukaan lisäresursoinnille ei ole tarvetta – NYTKIS kuitenkin korostaa, etteivät tasa-arvosuunnitelman laatimis- ja seurantavelvoitteet ole itsessään riittäviä. Esityksessä todetaan, että vaikutukset lienevät kohtuulliset kunnille, mutta varhaiskasvatustyksiköille ja -toimipaikoille suuremmat. Verrattaessa varhaiskasvatusta oppilaitoksiin ja oppilaitosten tasa-arvosuunnitteluun, NYTKIS pitää tärkeänä esityksessä mainittua huomioita siitä, että päiväkodit ovat pienempiä yksiköitä kuin oppilaitokset (s. 7). NYTKIS näkee tärkeänä HE:n mainintaa siitä, miten lainmuutosten tehokas toimeenpano edellyttäisi varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien sekä muiden varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjeistusta ja koulutusta (s. 8).

Sukupuolen moninaisuus ei ole mukana HE:ssä läpileikkaavasti, ja NYTKIS peräänkuuluttaa sukupuolen moninaisuuden parempaa huomioimista. NYTKIS ei pidä tarkoituksenmukaisena puhetta tytöistä ja pojista ja sukupuolen moninaisuuden käsittelyä erikseen, sillä tällaiset puhetavat eivät todellisuudessa huomioi lasten sukupuolen moninaisuutta. Voi kysyä esimerkiksi millaisia odotuksia eri sukupuoliin kohdistetaan, sen sijaan että vahvistetaan ja uudelleen tuotetaan puhetta tytöistä ja pojista (s. 5 ja 8).

Muut toteuttamisvaihtoehdot

HE:ssä ehdotetaan perhepäivähoidon rajaamista tasa-arvosuunnittelun ulkopuolelle; NYTKIS pitää ehdotusta ymmärrettävänä ja kannatettavana yksittäisen perhepäivähoidon työntekijän resurssien kannalta. On kuitenkin syytä pohtia, voiko tämä asettaa lapset keskenään eriarvoiseen asemaan. HE:tä mukaillen NYTKIS katsoo, ettei kuntatason tasa-arvosuunnitelma ole riittävä, koska silloin menetettäisiin toimipaikkakohtaiseen tasa-arvosuunnitelmaan liittyvät hyödyt. Lisäksi olisi riski, että suunnitelman toimenpiteiden jalkauttaminen käytännön varhaiskasvatustyöhön jäisi vajaaksi (s. 9).

Mikäli kuntakohtaiseen suunnitelmaan kuitenkin päädytään, NYTKIS haluaa korostaa, että jos perhepäivähoitoon laaditaan tasa-arvosuunnitelma kuntatasolla, tulee suunnitelman laatimisessa korostaa yhteistyötä toimijoiden kanssa, jotta suunnitelmalla on vaikutuksia näiden toimijoiden sekä lasten arkeen.

Vaihtoehtoiseksi toteutustavaksi on ehdotettu varhaiskasvatuslain muuttamista tasa-arvolain muuttamisen sijaan. NYTKIS ei näe tätä perusteltuna, sillä varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatussuunnitelmien perusteisiin sisältyy jo tällä hetkellä tasa-arvon edistämisen tavoitteita. Nämä eivät kuitenkaan ole toimineet riittävästi käytännön tasa-arvotyön ja sukupuolitietoisemman kasvatuksen edistämiseksi varhaiskasvatuksessa.

Lausuntopalaute

NYTKIS pitää hyvänä, että kuulemistilaisuudessa saadun palautteen myötä esityksen valmistelua on jatkettu niin, että varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitteluvetoisuudesta ehdotetaan säädettäväksi omassa 5 b §:ssä sen sijaan, että siitä olisi ehdotettu säädettäväksi oppilaitosten tasa-

arvosuunnittelua koskevassa 5 a §:ssä (s. 12–13). NYTKIS on yhtä mieltä siitä, että sääntelyn ajatuksena ei ole vain tasa-arvosuunnitelman laatiminen vaan ennen kaikkea muutokset varhaiskasvatuksen toiminnassa ja arjessa, niin että varhaiskasvatus olisi entistä sukupuolitietoisempaa (s. 15). NYTKIS pitää kannatettavana sitä, että tasa-arvovaltuutetun oikeus suorittaa tarpeellinen tarkastus ulotettaisiin koskemaan myös varhaiskasvatuksen toimipaikkaa (s. 17).

Toimeenpano ja seuranta

Esityksessä todetaan, että varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitteluvetoisuuden tehokkaan toimeenpanon kannalta olisi tarkoituksenmukaista laatia varhaiskasvatustoimijoiden tueksi opas, jossa käsiteltäisiin käytännönläheisesti varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelua (s. 18) – NYTKIS pitää tämän lisäksi myös henkilöstön kouluttamista tärkeänä. NYTKIS haluaa nostaa esiin, että Naisasialiitto Unioni on tehnyt pitkäjänteistä työtä tasa-arvoisen varhaiskasvatuksen parissa ja kouluttanut ammattilaisia ja tuottanut asiantuntijatietoa Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hankkeessa, jota on rahoittanut Opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Opetushallitus.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden systemaattinen edistäminen on tärkeää, ja varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelu on lähtökohtaisesti kannatettava ajatus. On kuitenkin varmistettava, että tasa-arvosuunnitelma saadaan osaksi muuta varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelua, ettei suunnitelma jää omaksi irralliseksi suunnitelmaksi ja paperikseen. Varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelu ja siihen liittyvä lausuntoprosessi voi toimia hyvänä kehikkona sille, että tasa-arvoasiat nostetaan varhaiskasvatuskentällä keskiöön.

Kakkola Silla
Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry